

9 Biodiversiteit in gebiedsontwikkeling: Park Lingezegen

Tekst: P.H. Kersten

9.1 Algemeen

Gebiedsontwikkeling zou bij moeten kunnen dragen aan de doelstellingen van het biodiversiteitsbeleid. Om te verkennen wat de potenties zijn en hoe gebiedsontwikkeling werkt, is een casestudy gedaan naar Park Lingezegen. In deze rijksbufferzone is biodiversiteit wel niet de kern van de opgaven, maar lijken er wel mogelijkheden te bestaan om bij te dragen aan de realisatie van de biodiversiteitsdoelstellingen.

Deze verkenning richt zich op de mate en manier waarop biodiversiteit doorwerkt en herkenbaar is in de planontwikkeling van het Bufferzone Park Lingezegen. Biodiversiteitsdoelstellingen zijn binnen het bufferzone beleid belangrijke dragers van de zonerings tussen stad en landelijk gebied. In deze verkenning is de case Lingezegen gekozen, omdat hier de uitwerking van het bufferzone beleid de fase van concrete projectinrichting nadert. Hiervoor zijn de (basis)plannen, die de voortgang van de projectontwikkeling hebben vormgegeven verzameld en doorgewerkt. Het gaat om een reeks plannen (en wanneer de plannen als bijvoorbeeld het deelplan Rijkerswoerdse plassen wordt meegenomen een heel lange reeks), die al jarenlang tot een steeds meer concrete gebiedsinvulling leiden. In deze reeks plannen is te zien, dat er een geleidelijke verschuiving plaatsvindt. Zowel van de concrete gebiedsinrichting (bijvoorbeeld binnen het gebied Waterland) als voor de manier waarop de verschillende ruimtelijke functies worden omschreven. Deels komt dat door de bij die specifieke planvorm behorende projectterminologie (als bijvoorbeeld in het MER het nulalternatief) anderzijds zal het onderzoek zich ook richten op de manier waarop in de verschillende planfiguren uitwerking wordt gegeven aan het doelstellingenbegrip biodiversiteit (Biodiversiteit). De analyse van de plannen is aangevuld met een expertdiscussie tijdens een gebiedsexcursie en enkele interviews (Bijlage 4). Hieronder worden de resultaten weergegeven.

9.2 Positie biodiversiteit in gebiedsontwikkeling

Biodiversiteit staat niet centraal in de gebiedsontwikkeling. Achterliggende planfiguren als het bufferzonebeleid (vierde Nota RO en de Nota Ruimte) en daarin ook geformuleerde doelstellingen om de biodiversiteit te verhogen werken nu niet meer door in de planontwikkeling. De planontwikkeling kenmerkt zich door stapsgewijze procesontwikkeling, met steeds weer nieuwe sleutelplannen als de "Het park van formaat, maart 2006 H+N+S Landschapsarchitecten" de Startnotitie MER, 16 oktober 2008 en het Masterplan, Stuurgroep Park Lingezegen, Juli 2008 en het concept bestemmingsplan 2010. In deze vier plannen komt biodiversiteit als afzonderlijke doelstelling niet aan de orde. Een tekstscan geeft geen hits op het woord biodiversiteit in de genoemde plannen, het begrip komt er gewoon niet in voor. Wel is er sprake van een taakstellende ontwikkeling van natuurlijke gebieden, waar biodiversiteit tot ontwikkeling kan komen. Maar als afzonderlijke doelstelling is biodiversiteit niet opgenomen.

Er is ook sprake van een evolutie in de planontwikkeling, waarbij de achterliggende plannen in de nieuwe fase een ondergeschikte betekenis krijgen. Zo is nu het Masterplan het sleuteldocument en wordt en nauwelijks teruggerepen op het plan van formaat, dat in een eerdere fase de ontwikkeling van het project in sterke mate aanstuurde. Er is sprake van voortschrijdende planuitwerking, waarbij in iedere planfase een zelfstandig ontwerp en uitwerkingsproces te zien is, dat zich vooral richt op de eisen en karakteristieken, die op dat planuitwerkingsniveau aan de orde zijn. Inclusief de ontwerp terminologie en methodiek, die past op die planfiguur. Er is daarbij sprake van een glijdende overgang van het Structuurontwerp (heel nadrukkelijk aanwezig in het plan van formaat) naar een meer concrete landschapsinrichting (al te zien in het MER) naar het niveau van concrete projectvormgeving (naar het concept voorontwerp bestemmingsplan).

Biodiversiteit heeft daardoor alleen indirect een rol gespeeld op structuurniveau (maar komt overigens als term niet in dat plan voor). In de volgende planfiguren speelt biodiversiteit ook als vormgevend principe nu geen rol meer bij de concrete planuitwerking. In de toelichtingen van de plannen komen de oorspronkelijke doelstellingen (van het bufferzonebeleid) tot vermeerden en verrijken van de biodiversiteit slechts sporadisch en alleen in indirecte zin terug: als een gevolg van het aanleggen van natuur, gebieden voor recreatie, als oevers of als gebieden met het accent op natuurlijke weides.

De oorspronkelijke biodiversiteit doelstellingen in de 4e Nota Ruimtelijke Ordening voor de bufferzones zijn zeer sporadisch en globaal van aard geformuleerd, zoals er moet meer biodiversiteit komen. Dat past op het schaalniveau van de landelijke Nota en op de uitwerkingsopdracht die uitgaat van verschillende soorten van biodiversiteit in open gebieden in de verschillende landsdelen. De analyse van documenten laat slechts een drietal op biodiversiteit gerichte passages zien, zonder evenwel dit concreet zo te benoemen. Er zijn geen na te streven oppervlakten, soorten of habitat specificaties of andere concrete richtlijnen geformuleerd, die zouden kunnen dienen als een PVE (Programma van Eisen) voor de verdere planontwikkeling. De huidige uitwerkingsplannen zijn gedetailleerd van aard en bevatten toelichtingen op de planvormgeving, die past op het schaalniveau van de uitwerking. Daarbij wordt nauwelijks nog ingegaan op de achterliggende Rijksdoelstellingen van het bufferzonebeleid.

- Biodiversiteit als uitwerkingsdoelstelling of inrichtingseis staat dus niet centraal bij de planuitwerking en wordt als thema in de planvormgeving alleen indirect benaderd als gevolg van het plannen van functies voor bijvoorbeeld natuur.
- Biodiversiteit als begrip is recent aan de orde gekomen in het kader van een EU subsidiemogelijkheid. Het gaat dan om een Interreg aanvraag en projectvoorstel in het kader van klimaatverandering. Op de EU sites is het biodiversiteitsbegrip als subsidievoorwaarde aanwezig en wordt het begrip nu weer opgevoerd in de subsidieaanvraag.

9.3 Potentie voor Biodiversiteit bij start gebiedsontwikkeling

Het Lingezegen project is in voorbereiding en gedeeltelijk al in uitvoering. De verschillende deelgebieden kennen een afzonderlijke fasering in de inrichting en uitvoering van werkzaamheden. Het gaat om grote gebiedseenheden, waar nieuwe functies komen. Maar zeker ook in meer dan de helft van het plangebied zal de huidige inrichting en gebruiksfuncties een opwaardering en herdefinitie als onderdeel van het parkproject krijgen.

Het totale plan heeft als achterliggende filosofie de leefbaarheid en de kwaliteit van de regio te versterken om een park van formaat te realiseren. Daarbij gaat het erom in verschillende deelgebieden (Figuur 83) sterk verschillende ontwikkelingsopgaven te realiseren.

Er zijn vijf deelgebieden met ieder een verschillend ontwikkelingsprofiel:

1. De Park, het gebied dat nog het meest op een stadspark lijkt. De planontwikkeling bestaat uit het aanleggen van terreininrichting parklandschap, laanbeplanting, een waterpartij, bruggen en kanorustplaats, fiets en wandelroutes, natte en droge ecologische verbindingzone, fietstunnel onder het spoor en verdere grondverwerving.
2. Het Waterrijk, een gebied om water te bergen, waarbij de bestaande Rijkerwoerdse plassen een centrale rol spelen. Het gaat om terreininrichting voor wetlands en plassen, watergangen en kunstwerken, natte en droge ecologische verbindingzone, fiets en wandelpaden en grondverwerving.
3. Het landbouwland, kenmerkend met een openheid, grote maat in het landschap en de vergezichten. Het gaat om de inrichting van een pocketpark, een ecologische verbindingzone recreatieve routes en grondverwerving
4. De buitens, een stukje kleinschalige Betuwe, waarbij de aankleding van het buitengebied aan de orde komt. Het gaat om terreininrichting en pocketpark/idylles, natte en droge ecologische verbindingzones, fiets en wandelpaden, laan beplanting en grondverwerving.

- De Woerdt, het uitloopegebied voor inwoners van Bommel en Nijmegen-Noord het gaat om terreininrichting en parklandschap, natte en droge ecologische verbindingzones, fiets en wandelpaden met de benodigde kunstwerken, laanbeplanting en grondverwerving.

Figuur 83. Vijf deelgebieden van Park Lingezegen (www.parklingezegen.nl/)

In alle deelgebieden komt dus, naast een divers hoofdaccent op de specifieke planuitwerking, aandacht voor functies in het gebied, waar biodiversiteit zich kan handhaven, ontwikkelen of tot stand komen. Dus de potentie voor de ontwikkeling van biodiversiteit is hoog, hoewel er in de afzonderlijke planbeschrijvingen niet bij wordt stilgestaan. Duidelijk is te zien, dat gaande weg de planontwikkeling de (abstracte) doelstellingen bij de start verdrongen door operationele doelstellingen die meer te maken hebben met de eisen die aan de projectontwikkelingskwaliteit op uitvoeringsniveau worden gesteld. De achterliggende uitgangspunten verdwijnen daardoor snel achter de horizon en worden in de nieuwe fasen van de planvorming ongekende uitgangspunten die er schijnbaar niet meer toe doen.

Het gehele gebied Park Lingezegen is feitelijk een stedelijk overgangsgebied, met duidelijke uitzondering van de middenzone (het landbouwwand). Er kan (vanuit een kritische analyse perspectief) gesteld worden, dat dit landbouw gebied met openheid eigenlijk het kerngebied van de bufferzone is. Daar is te zien, dat de bedoeling is om Arnhem en Nijmegen niet aan elkaar te laten groeien. Dat geredeneerd vanuit de historische betekenis van openheid, die de bufferzones vooral in het westen van het land hebben meegekregen. Oorspronkelijk lag er een relatie tussen de instelling van een bufferzone en de openheid, om tussen de stedelijke kerngebieden ruimten aan te brengen en daarmee te voorkomen dat te veel stedelijke agglomeraties aan elkaar zouden vastgroeien. Deze openheid is met name manifest in het landbouwgebied. Ook in de oorspronkelijke doelstellingen lag de aanname, dat in de bufferzones de biodiversiteit zou kunnen groeien. Maar in het Lingezegengebied is juist de biodiversiteit in het open gebied laag. Het is een gebied met intensieve agrarische bewerking op grote percelen met enkelvoudige gewassen. Dat betekent concreet, dat het stimuleren van de biodiversiteit juist niet gebeurt in het kerngebied dat vanuit de bufferzone- en openheidsdoctrine als de kern van de planontwikkeling zou moeten gelden. Maar juist wel gebeurt in de gebieden, die veel eerder als stedelijke multifunctionele uitloop zones gekenmerkt kunnen

worden, waarbij het concreet ontwerpen van ruimtelijke functies op het vlak van natuur, recreatie, landschapontwikkeling en ecologische infrastructuur aan de orde is. In de niet open gedeelten van het Park zijn de functies als stedelijk uitloopegebied manifest aanwezig. Eigenlijk is het gele gebied (behalve dan het landbouwgedeelte) erg vol met functies. Zeker rond de kernen Bommel en Lent (Nijmegen Noord) zijn rommelige gebieden aanwezig, die de traditionele uitbreidings-benadering van de ruimtelijke ordening uit de voorafgaande perioden duidelijk laten zien. Daarnaast zijn er ook direct buiten het Park gebied nog enkele ontwikkelingen (zoals een mini-vinex uitbreiding in Driel en de Waalsprong te Oosterhout) waarmee het gehele tussengebied tussen Arnhem en Nijmegen een stedelijke uitstraling kent. Ook in de planbeschrijving van het Masterplan is duidelijk te zien, dat de mix van grootstedelijke woongebieden direct grenzend aan het Park van grote invloed is op de inrichting van de deelgebieden met tal van functies gericht op deze stedelijke bevolking en de gebruikers van het Park. Juist in deze drukke zones is de biodiversiteit groot door de bestaande en aan te brengen verscheidenheid in functies en gebruik. Er is sprake van gevarieerd grondgebruik en afwisseling van groene ruimten (ook tuinen bij de verspreide Betuwse woonbebouwing).

In het plangebied is al biodiversiteit te vinden. Voorbeelden hiervan zijn:

- In het bestaande Rijkserwoedse Plassen deelgebied;
- Binnen het waterrijk, waar gedurende de planontwikkeling de veelheid aan biodiversiteit in watermilieus stap voor stap het veld ruimt voor de inrichting veel meer conform een extensieve groenbeplanting, aansluitend op een reeds bestaande groenwal-bossage;
- Binnen de Woerd en de Buitens, waarbij de biodiversiteit in bestaande groenvoorzieningen en tuinen een rol speelt en waar de bestaande biodiversiteit moet plaatsmaken voor een nieuwe situatie. Daarvan is nog niet altijd duidelijk of dit een verrijking dan wel een verarming zal betekenen. Overigens is er een discussie of de biodiversiteit uit cultuurtuinen (die hoog kan zijn bij een intensief aangelegde siertuin) wel mee zou moeten gewogen worden in de discussie over biodiversiteit in een bufferzone;
- Binnen het agrocluster. Juist in die kassen is de variëteit aan soorten heel erg hoog (daar staan heel uiteenlopende soorten in de kweek). Dit wordt meestal niet als natuur gezien, maar als cultuur, maar kan wel een rol spelen in de biodiversiteitsbeleving.

9.4 Doelstellingen biodiversiteit

Alleen op het hoogste schaal niveau in de bestuursdoelstellingen, die ooit achter het opstarten van planvormingsprocessen voor het gebied hebben gelegen. Deze abstracte doelstellingen zijn nu “vergeten”. Nieuwe doelstellingen voor de ontwikkeling van ruimtelijke functies waarbinnen biodiversiteit zich kan ontwikkelen benaderen de biodiversiteit alleen in indirecte zin. Het is geen beleidsdoelstelling de biodiversiteit te vergroten, maar om de functies in het gebied te realiseren.

Het is opmerkelijk, dat er sprake is van heel verschillend planvormingsjargon, ontwerpmethodieken en de aangehouden planuitwerkingen op de verschillende schaalniveaus. In het MER is sprake van een nulvariant, in het bestemmingsplan van dubbelbestemmingen.

In de (achter ons liggende) tijd van hiërarchieke doorwerking van de ruimtelijke planvorming (van PKB, via Rijks Nota's naar Provinciale Streekplannen en lokale uitwerkings- en bestemmingsplannen) waren de rijksdoelstellingen steeds herkenbaar aanwezig bij ieder volgende fasen van de plan concertistatie. Niet in de laatste plaats omdat er steeds in PVE (Programma's van Eisen) harde contouren werden geformuleerd, die de doorwerking moesten garanderen. Iedere ontwerpfasen kende opnieuw een PWE, dat als strak uitgangspunt voor het ontwerp werd gehanteerd. Zo is de Rijkerswoerdse Plas en omgeving tot stand gekomen binnen de PPO (Plannings Procedure Openluchtrecreatie van de ministeries CRM en LNV, ca 1950-1990). Daarin was een hiërarchieke en getrapte planontwikkeling te zien van Basis recreatieplan (de strategische en door het Rijksbeleid aangestuurde en goedgekeurde planvorming in hoofdlijnen: het aanwijzen van Rijkerswoerd als ontwikkelingslocatie), Deelplan (de regionale uitwerking, waarin de functiekeuze en de regionale betekenis van het project werden uitgewerkt: de scheiding tussen het gedeelte voor intensieve waterrecreatie en het gedeelte voor extensieve recreatie en natuurontwikkeling) en

Objectplan (het ontwerp van de inrichtingsschets, waarin de verschillende gebruiksfuncties tot op besteksniveau nader werden gedetailleerd). Er was sprake van een strakke regie in de ontwerpfasen, waarbij de doorwerking van ontwerpkeuzes uit de vorige fasen erg belangrijk was voor de continuïteit in de planuitwerking. Op die manier is de huidige inrichting van de Rijkserwoerdse plas jaren geleden tot stand gekomen en zijn de verschillende ontwerpkeuzes tot op de huidige dag nog heel goed te zien in de praktijk. In de huidige tijd lijkt in iedere nieuwe planfase een nieuwe ontwerpbenadering aan de orde te zijn. De doorwerking van eerdere ontwerpfasen speelt zeker in de beleving van de plannenmakers een veel kleinere rol. Zo stelt de huidige projectleider over het Plan van Formaat, dat dit eigenlijk nu niet meer geldt en dat er natuurlijk wegens voortschrijdend inzicht (en zeker ook als gevolg van inspraakresultaten) duidelijk afgeweken wordt van het eerdere plan. Waarbij het belangrijk is in opeenvolgende fasen weer te komen tot een samenhangende ontwikkelingsvisie op de planontwikkeling. Vanuit een kritische analyse kan worden gesteld, dat voor iedere nieuwe fase opnieuw de ontwerpvisie wordt uitgevonden en dat de dan betrokken ontwerpers zich niet sterk gebonden achten aan de eerdere planontwikkeling, Dat is goed te zien in de opeenvolging van planfiguren in de Lingezege-case (Zie de planuitsneden in bijlage 6), maar nog meer in de betekenis die men hecht aan de achterliggende planfasen. Een opmerking, dat de status als Bufferzone pas in 2008 werd toegekend, gaat langs de planologisch historische inkadering van diezelfde bufferzones in de Vierde Nota, wat uiteindelijk mede een oorzaak is om in dit gebied tot een zo bijzondere planontwikkeling te komen. Die historische inkadering lijkt er in de huidige planningspraktijk niet veel meer er toe te doen. Veeleer lijkt het erop, dat in iedere planfase opnieuw een toegespitst ontwerp gemaakt gaat worden, zonder dat er sprake lijkt te zijn van een dwingend aansturend programma van eisen. Daarbij is te zien, dat de aard van de vormgevende organisatie doorwerkt in de vorm van de planontwikkeling:

- Op structuurniveau laat het Plan van Formaat ook veel zien van de ontwerpvisie van de landschapsarchitecten van het bureau.
- Op het MER niveau wordt het ontwerp meer concreet en is de ingenieursvisie van de koppeling aan de uitvoering goed te zien
- Op het Masterplan niveau ligt de nadruk op de processturing van overheden om stap voor stap het plan te realiseren.
- De verwachting kan worden uitgesproken, dat op het niveau van het bestemmingsplan straks de nadruk ligt op de planologische toewijzing van ruimtelijke functies op specifieke locaties.

Hierbij is te zien, dat op ieder niveau eigenlijk opnieuw inhoud en betekenis wordt gegeven aan de specifieke ontwerp terminologie en methodiek van planontwikkeling, die eigenlijk als een autonome reeks handelingen erg op zichzelf staat. Om deze gang van zaken toch van continuïteit te voorzien, wordt in de planontwikkeling Lingezege bewust gebruik gemaakt van een vaste groep betrokken ontwerpers. Dat betekent dat de oorspronkelijke doelstellingen voor het vermeerderen van de biodiversiteit in Bufferzones er dan snel niet meer toe doen. De structuur van doorwerking van Rijksdoelen bestaat niet meer en het is dan ook niet verwonderlijk, dat de verkenning naar de biodiversiteit doelstelling in de huidige planvorming laat zien, dat de aandacht voor de doelstelling voor biodiversiteit er niet meer is.

9.5 Positie biodiversiteit in de planvorming

Biodiversiteit maakt eigenlijk in directe zin geen deel uit van de onderwerpen die daarbij aan de orde komen. In het planvormingsproces komen andere kwaliteitskenmerken in de plaats, die eigenlijk nauwelijks passen op de oorspronkelijke uitgangspunten. De discussie over de rijksbufferzone heeft plaats gemaakt voor een discussie over een fietsroute in het groen en de overlast die vanuit de wetlands op de woonomgeving kan uitgaan. In het licht van de ontwikkeling van het ontwerpproces is dit een heel verklaarbare en normale gang van zaken. Tegelijkertijd is er wel aandacht voor biodiversiteit. Er is een notitie ecologische uitgangssituatie, een inventarisatie rapport onder het MER. In indirecte zin is de ontwikkeling van biodiversiteit heel nadrukkelijk aan de orde in de planvormingsprocessen. Er wordt heel veel aandacht geschonken in het proces om de voorzieningen ook echt vorm te geven als onderdeel van een hoge kwaliteit van leefomgeving voor de bewoners. Er is veel ruimte (in tijd en contactmomenten) om hierover van gedachte te wisselen.

In het Plan van Formaat staat voor het Waterrijk een Loosdrecht-achtige configuratie uitgewerkt met veel water, eilandjes en wet-landmoerassen. Dat is mede gebaseerd op de noodzaak tot waterberging en waterbeheer voor de stedelijke gebieden en het aangrenzende stroomgebied van de Linge. Op dit ontwerp is sterk gereageerd vanuit de omwonenden, die bevreesd waren voor een sterke hinder door muggen en knutten in stilstaande percelen moerassige wetlands. En daarmee de kwaliteit van het leven in de aanliggende woongebieden in Arnhem Zuid negatief zouden gaan beïnvloeden. Als gevolg van deze procesinbreng is in een volgende ontwerpfase van deze Loosdrecht benadering met veel stilstaand water afgestapt en is er gekozen om meer aan te haken aan het stromende karakter van de rivier de Linge om doorstroom te garanderen en zo de kansen voor grote muggenontwikkeling te verminderen. Dit is een duidelijk voorbeeld dat de planontwikkeling zich aanpast naar de veranderende contouren, waarbinnen het plan zich ontwikkelt. En ook een voorbeeld, waarin de ontwikkeling van de biodiversiteit in directe zin wordt geraakt. Te zien is dat biodiversiteit geen directe rol speelt, maar dat er wel in indirecte zin belangrijke veranderingen in de biodiversiteit door de procesgang worden veroorzaakt. Nu het ontwerpaccnt verschuift naar stromend water en daarbij veel aandacht is gekomen voor de oevers (natte en droge ecologische verbindingen) kan dat voor de ontwikkeling van de biodiversiteit in het gebied op termijn nog wel een veel gunstiger uitpakken, dan in het Plan van Formaat was voorzien.

De belangrijkste locatie voor de ontwikkeling van biodiversiteit zijn de bestaande inrichtingsfuncties en in het noordelijk waterrijk gedeelte, waar nieuwe inrichting tot stand zal gaan komen. Biodiversiteit krijgt dus geen speciale aandacht als biodiversiteitsfenomeen, maar in de planuitwerking wordt steeds mee gekozen voor de inrichting van kleinschalige en routegebonden voorzieningen voor recreatief gebruik, waarbij de afwisseling in inrichtingsfuncties een positieve invloed heeft op het ontwikkelen van biodiversiteit. Ook de zones voor waterberging in relatie tot het kassengebied biedt nieuwe mogelijkheden voor de uitbreiding van soorten, een ontwikkeling die in de planvoorbereiding niet als zodanig is onderkend. Toevallige ontwikkelingen en het opwaarderen van bestaande gebieden waar al een biodiversiteit aanwezig is, zullen eveneens een gunstige uitwerking hebben op de groei aan biodiversiteit. Daar gebeurt misschien wel meer dan in de nieuw aan te leggen gedeelten, zeker als de bestaande Rijkerswoerdse Plassen meegerekend worden als bestaande biodiversiteit. De extensieve recreatiegedeelten van de bestaande plas (aangelegd ongeveer 25-30 jaar geleden) heeft nu al een hoge waarde voor de biodiversiteit.

Biodiversiteit wordt dus niet afzonderlijk beleidsmatig benaderd. Wie weet waar de biodiversiteit zich in het veld bevindt is onduidelijk, evenals welke betekenis (kwantitatief en kwalitatief) daarmee verbonden mag worden. Er zijn actieve bewoners en liefhebbers, die de planontwikkeling nauwgezet volgen en beschikken over een grote gedetailleerde gebiedskennis over de ecologie. Biodiversiteit is dus niet alleen ongedefinieerd, maar tevens ongekend als vormgevend principe. Wel is het overal in het veld aanwezig, maar is als zodanig (en zeker niet als beleidsdoelstelling) onbekend. Er is een actieve groep betrokkenen en evenementen zoals de Dag van het Park. Daarin wordt heel veel informatie gegeven over de kenmerken en kwaliteiten van het park, natuurgidsen en kenners zijn volop aanwezig. Er is volop particuliere veldactiviteit, met name in de traditioneel ingerichte Betuwse gebieden. Het hele gebied bruist van ontwikkelingsactiviteit, zoals in een hoog dynamische stadsrandzone ook verwacht mag worden. Dat niet alle ontwikkelingen (zoals ook het uitbreiden van bedrijventerreinen) zich richten op groene en Parkachtige structuren is ook duidelijk.

9.6 Initiatiefnemers voor aandacht voor biodiversiteit

In de planvorming is de verdeling van ruimtelijke functies en de inrichting, die eraan gegeven wordt essentieel voor de ontwikkeling van het gehele project. Er is een samenspel tussen overheden betrokkenen en bedrijfsleven. Maar daarbij is geen directe aandacht voor biodiversiteit. Wel is er veel aandacht voor de gebiedsinrichting en de bijzondere onderdelen van biodiversiteit, als soortenrijker akkers, de perceptie van het muggenprobleem rond het waterrijk etc. Er is sprake van een Paflov-reactie bij geïnterviewden. Gevraagd naar biodiversiteit: ja daar doen we zeker aan.... En vervolgens gaat men het hebben over de functies als natuur, de inrichting van de oevers en de problemen met stilstaand water. Dan speelt biodiversiteit als begrippenkader of concept geen rol meer.

In Park Lingezegeen is een open planproces aan de gang, waarbij nadrukkelijk is gekozen voor een ontwikkeling, waarbij burgers en betrokkenen deel uit maken van de planontwikkeling. Er is een open internetinformatiestructuur, ruime mogelijkheden om ook in georganiseerde bijeenkomsten mee te praten en mee te denken, een Lingezegeen junior aanpak en tal van uitwisselingsmomenten tussen de betrokkenen in het planproces. Deze kenmerken van het proces leiden tot fundamentele aanpassingen in het plan, waardoor op de biodiversiteit behoorlijke invloed wordt uitgeoefend. Dit planproces wordt ook aangegrepen door burgers om hun opvattingen over biodiversiteit in te brengen in de plannen. In het gebied de Buitens en de Woerd waren mogelijkheden tot het ontwikkelen van nieuwe natuurlijke akkers. Er is door een enthousiaste particulier die in het open proces actief participeert, een plan van aanpak geschreven en een verzoek gedaan om dat te mogen uitvoeren. De uitwerking van de akkers zou oorspronkelijk door de SBB gedaan worden, met een hek eromheen en wat grotere grazers. Het particuliere plan van het agrarische natuurpark mikt op een wat 18e eeuws kleinschalig landschap waar de bezoeker vrij doorheen kan en dat zonder al te hoge kosten (misschien wel met een kleine opbrengst) beheerd kan gaan worden. De initiatiefnemer doet dat voornamelijk in de vrije tijd en heeft hier vanuit het project ruimte voor gekregen. Hij werkt vanuit het kader, dat wanneer je het hebt over een ecologisch systeem als de natuurlijke akkers, dan kan een dergelijk systeem alleen leven als er voldoende biodiversiteit aanwezig is. biodiversiteit is dan geen abstract begrip, maar het bestaat uit de dingen die er zijn, als de bodem, de inrichting, het beheer de planten en vogels etc. Daar gaat het dan om en er wordt niet beschouwd op het systeemniveau van de biodiversiteit als abstract begrippenkader.

9.7 Borging binnen beleidskaders

De borging van doelstellingen of beleid geschiedt in een normale planontwikkelingstris. Er is sprake van een open planproces, dat actief vanuit Provincie en gemeenten wordt ondersteund en waarbinnen alle vereiste wettelijke planfiguren zich ontwikkelen. Daarbinnen is geen afzonderlijke biodiversiteitsborging aanwezig. De doorwerkingsverplichting is vervallen in de ruimtelijke ordeningswetgeving, waardoor op ieder schaalniveau opnieuw tot een plan. Ja, in het planproces zitten waarborgen om met name de ruimtelijke kwaliteit te borgen. Vanuit deze betrokkenheid in de verschillende planfasen is te zien, dat de ontwerpmethodes en de discussie daarover wel leidt tot concrete aanpassingen in de planuitwerkingen.

Naarmate de waarnemingssituatie meer concreet wordt, zal een nieuwe vertaling naar biodiversiteit noodzakelijk zijn in plannen (zoals bij vertaling van natuurdoelen in bestemmingsplancategorieën), waardoor in iedere schaalprong het zicht op de doorwerking van het biodiversiteit principe vertroebelt. Ieder schaalniveau laat ontwikkelingen zien, maar die zijn niet omschreven als een verandering in de biodiversiteit. Als dat niet gaat gebeuren zal een toekomstig onderzoek naar de biodiversiteit moeten laten zien, dat er met de doelstelling en als inrichtingseis erg weinig is gebeurd. En dat wellicht in tegenstelling tot de ontwikkelingen in het veld, waar zowel habitats, soorten en diversiteit kan zijn toegenomen.

9.8 Positieve invloeden op biodiversiteit door gebiedsveranderingen

Wanneer in het proces (ontwerpen, plannen en bouwen) de doelstellingen verschuiven en op ieder schaal uitwerkingsniveau weer opnieuw een herdefinitie wordt uitgewerkt, waarin de doorwerking van de oorspronkelijke doelstellingen wordt verlaten, zullen waarschijnlijk geen positieve effecten op biodiversiteit optreden. Dat kan om legitieme redenen gebeuren (als resultante van inspraak), maar dat kan dan wel een gevolg hebben voor de ontwikkeling van de biodiversiteit in het totale project. Er is nu geen aandacht voor een uitruil of compensatie mechanisme in de planontwikkeling.

De verwachting van respondenten is dat er sprake zal zijn van een belangrijke kwaliteitsimpuls in het gebied en dat als gevolg daarvan ook de biodiversiteit zal toenemen. Er is echter geen monitoring. Er zijn verschillende onverwachte effecten op de biodiversiteit van de gebiedsontwikkeling, zeker als de indirecte effecten benoemd kunnen worden. In de waterberging van het kassengebied, rond de extensieve gedeelten

van de Rijkerswoerdse plassen en in de nieuwe inrichtingsvarianten in de buitens en de Woerd komen als zelfstandige initiatieven meer intensief beheerde gebieden voor. Daar zal de biodiversiteit duidelijk gaan ontwikkelen. Ook binnen schijnbaar monofunctionele clusters of grondgebruikfuncties is biodiversiteit te verwachten, zeker ook omdat het gebied als geheel een ander aanzien gaat krijgen. Dat kan ook gelden voor het open gebied (het agrarische middegebied). Hoewel hierbinnen de agrarische monofunctionaliteit sterk geldt, zullen de randgebieden meer diversiteit kennen, dan aanvankelijk in de planvorming was voorzien. Juist de afwisselingzone tussen open en dichtere structuren werken stimulerend op de biodiversiteit, zoals nu al blijkt bij de overgangszone rondom de kassen. Hier liggen wellicht ook goede mogelijkheden om met relatief bescheiden maatregelen veel meer te bereiken dan werd verwacht.

De positieve effecten op biodiversiteit zullen niet te zien zijn als er gezocht wordt met de oorspronkelijke labels van de biodiversiteit doelstelling. Als je dus alleen naar de oude labels zoekt, zie je geen grote bijdrage aan de biodiversiteit door de planontwikkeling. Een voorbeeld in dit project is de verschuiving in de Woerd-akkers van extensief beheerde en begraasde weilanden naar intensief beheerde natuurlijke akkers.